

Liesbeth List

De dochter van de vuurtorenwachter

Biografie

Dave Boomkens

|.s

© 2017 Dave Boomkens en
uitgeverij Luitingh – Sijthoff B.V., Amsterdam
Met medewerking van Richard van de Crommert
Alle rechten voorbehouden
Omslagontwerp: Studio Marlies Visser
Ontwerp cd en cd-sleevebedrukking: BS Productions / Marc Baijens
Omslagfotografie: Marie-Cécile Thijs, met dank aan Roel Vente
Opmaak binnenwerk: ZetSpiegel, Best

ISBN 978 90 245 7567 1

ISBN e-book 978 90 245 7619 7

NUR 661

www.boekenwereld.com

www.lsamsterdam.nl

Een broze start in Nederlands-Indië

*Indië, lang geleden,
Multatuli, bang verleden.*

– *Oude foto*

Een slechte start

‘Ik heb het gevoel dat ik niet geboren ben, maar opgericht,’ schrijft Liesbeth op 1 juli 1963 vanuit haar kamertje aan de Amsterdamse Stadhouderskade. Op het moment van schrijven is Liesbeth eenentwintig en staat ze, zonder het nog door te hebben, aan de vooravond van haar grote doorbraak met Shaffy Chantant. ‘Ik weet niet wie mijn ouders zijn. Ik heb geen aandenken, geen herinnering, niets,’ richt zij zich tot haar stiefmoeder, die kort ervoor weduwe is geworden. ‘Voor u en uw dochters is het ook allemaal verschrikkelijk. Bovendien zijn de meisjes nog te jong om zonder vader verder te gaan. Het is te wreed, hij was te jong om heen te gaan.’ Als de inkt in het flinterdunne briefpapier is getrokken, voegt Liesbeth nog één vraag toe. ‘Zou u mij een recente foto van m’n vader willen sturen?’ De brief verdwijnt in een envelop en gaat per luchtpost naar Westcliff Drive 35 te Johannesburg, Zuid-Afrika.

Kort ervoor, op 18 juni 1963, is hij overleden: Gerrit ‘Geb’ Driessen, de biologische vader van Liesbeth List. Als twintiger is Geb een vrolijke jongeman die op verjaardagsfeestjes maar al te graag zijn muziek laat horen. Een enkeling noemt hem een tikkeltje introvert, misschien zelfs wat serieus, een ander noemt hem gewoon beschaafd. ‘In de jaren dertig was je vader een vriend van mijn broer en bij ons kind aan huis,’ laat een briefschrijfster Liesbeth weten. ‘Wij hadden het gezellig met elkaar. Op verjaardagen werd er gedanst en wie er binnenviel, bleef eten. Wij hadden zo de gedachte dat ook Geb zich bij ons thuis voelde. Op een zekere dag bracht hij een koffergrammofoon mee, hij kon bijna niet langer wachten, plaatste deze op tafel en begon heftig aan de slinger te draaien. De plaat werd opgezet, ik meen dat het *Parlez moi d’amour* was. Met wat geruis op de achtergrond ontdekten wij dat dit de stem van je vader kon zijn. Ach, zo trots stond hij tussen ons in. Op de andere kant van de plaat

zong een meisje *Si petite*. Dit zangeresje was het zusje van een vriend van Geb, deze jongen lag al enkele jaren ziek. Wij wisten dat Geb hem regelmatig bezocht, hij stierf kort daarop.’

Daar, in die Rotterdamse woonkamer, laat de 22-jarige Geb Driessen zijn versie van een lied van de beroemde chanssonnière Lucienne Boyer horen. In die tijd is de Française de ongekroonde koningin van het Parijse nachtleven. Met haar intieme optredens verwerft zij grote roem in wijken als Montparnasse en Montmartre. Als de naald over de plaat glijdt, verschijnt er een twinkeling in Geb's ogen en kijkt hij de woonkamer rond: wat zouden ze van mijn muziek vinden? Wat de briefschrijfster van zijn muziek vindt, wordt niet duidelijk. Wel geeft zij aan dat ze Geb maar een al te knappe jongen vindt. ‘Hij had een prachtig profiel, naar ik dacht groengrijze ogen. Zijn handen waren zeer smal en tener, wat nerveus.’ Maar Geb is al bezet en er spoken grootse plannen door zijn kop. Hij staat op het punt om Nederland te verruilen voor het exotische Indië en hij wil zijn geliefde meenemen. ‘Van mijn broer wisten wij dat hij een meisje had, Corry, jammer genoeg heeft hij haar nooit bij ons thuis gebracht.’

De jaren verstrijken en de liefde tussen Gerrit Driessen en Cornelia van Oosten groeit. Op 1 juni 1938 besluiten ze elkaar in Rotterdam het jawoord te geven. Maar onder het rimpelloze oppervlak van Europa borrelt een ondefinieerbare spanning en als gevolg van de wereldwijde crisis gaan vele Rotterdammers gebukt onder de hoge werkloosheid. Voor het kersverse paar is dit reden om de stap naar Indië te wagen, waar de vooruitzichten zóveel beter zijn. Begin 1939 vertrekt het stel en niet veel later – op 20 april – laat Corry vanuit het Grand-Hotel du Pavillon weten dat ze gesetteld zijn en dat het er eindelijk van gekomen is om te schrijven. ‘Op het ogenblik wonen we in een hotel in Batavia waar wij f150,- per maand moeten betalen,’ bericht ze haar ouders. ‘Dat is niet mis hè? Maar wij kijken wel naar iets voordeligers uit. Wij wachten nog even met zelf een huis te huren tot ik goed Maleis spreek.’

Geb is dan net drie dagen aan het werk. Hij heeft een baan als assistent-bedrijfsleider en is druk met calculeren en het ontvangen en bezoeken van klanten. Voor de pasgetrouwde twintigers ziet de toekomst er bijzonder rooskleurig uit. ‘Binnen veertien dagen moet hij al ingewerkt zijn,’ schrijft een blijde Corry, ‘want dan gaat er een bedrijfsleider weg.’ Zelf is ze nog op zoek naar een bezigheid die haar dagen invulling kan geven. ‘Een vrouw in Indië doet absoluut niets.’ s Morgens zes uur sta je

op. Op het terras drink je dan koffie, Indische gewoonte (zeker om je kater te verdrinken van de vorige avond). Ontbijt kwart over zeven. Dan breng ik Geb naar de zaak en ga een beetje wandelen, boodschappen doen. Om één uur lunch, tot vier uur slapen, vijf uur thee en dan komt Geb thuis. Om acht uur weer eten. Dus dat is een lege dag voor een vrouw. Maar vervelen doe ik mij nog niet...’

Een bleek meisje met een rond snoetje

In de periode die volgt, groeit Geb in zijn rol als bedrijfsleider en vindt Corry een baan als ambtenares bij een belastingkantoor. Begin 1941 raakt Corry in blijde verwachting van een meisje. Even lijkt er geen vuiltje aan de lucht, totdat Nederland op 8 december 1941 de oorlog aan Japan verklaart. Vier dagen later wordt in een ziekenhuis in Bandoeng de kleine Elisabeth Dorothea Driessen geboren. Op 11 december 1962 schrijft Geb daarover het volgende: ‘Lieve jarige Elisabeth, hartelijk geluk gewenst met je 21ste verjaardag! Morgen zal het dan eenentwintig jaar geleden zijn dat je moeder jou ter wereld bracht en dat ik je dus voor ’t eerst zag, ’n lekker vet en gerimpeld stukje mens, luidkeels schreeuwend in de handen van de dokter. Ikzelf had nog een paar uur voordat ik op moest komen voor militaire dienst, want Nederlands-Indië had de oorlog aan Japan verklaard. Kort daarna ben ik naar Sumatra overgeplaatst en heb ik dus niet veel met je kunnen spelen. Tijdens krijgsgevangenschap heb ik je zo af en toe door het prikkeldraad kunnen bewonderen. Hoe je opgroeide. Verder in Japan had ik alleen je foto om naar te kijken en om op te blijven leven...’

Slechts drie maanden duurt het gezinsleven. Daarna daalt de ene na de andere ramspoed op het jonge gezin Driessen neer. Hun woning op de theeplantage wordt, net als vele andere huizen, geplunderd en Geb lijdt aan een hardnekkige vorm van diarree. Niet veel later worden Geb en Corry van elkaar gescheiden. Corry wordt naar het beruchte kamp Kareës in Bandoeng vervoerd. Het is een met prikkeldraad omheinde woonwijk waar vooral vrouwen en kinderen worden vastgehouden. De werkzaamheden in het kamp zijn verschillend: de een verzorgt de varkens van de Japanners terwijl de ander uniformpetjes maakt of met bamboestokjes sokken breit. Ook worden er jonge vrouwen aangewezen die “troost” moeten bieden aan Japanse soldaten. De dan pas 26-jarige Corry is een van hen.

In het kamp verblijven Liesbeth en haar moeder in een huisje aan de Gaoengoenlaan. Volgens Betty Pauw, die Liesbeth op 18 januari 1996 een brief schrijft, wonen zij daar nooit alleen. Zo worden zij enige tijd gezelschap gehouden door moeder Van Boxsel en haar kinderen Anneke, Teun en Pim. Die laatste blijkt al tijdens de internering over een uitzonderlijk tekentalent te beschikken. Iets wat in 2009 wordt bevestigd als het Rijksmuseum drie schetsboeken en vijftientig illustraties met daarop zijn naam koopt. Toch weet Betty zich vooral Liesbeth nog voor de geest te halen. ‘Ik herinner me je als een bleek meisje met een rond snoetje,’ schrijft zij. ‘Je was een verlegen meisje en je was altijd met je moeder samen. Je moeder herinner ik mij uit die tijd als een knappe, slanke, niet erg grote jonge vrouw met lang blond haar en een vriendelijke uitstraling, maar toch wat introvert. Ik herinner me dat mijn moeder wel eens met haar sprak. Ze was altijd liefdevol met haar kleine meisje bezig.’

Het leven in het kamp is een verschrikking. Volgens de vele overlevingen krijgt iedere kampbewoner bij binnenkomst een registratienummer, een vuile blik en een paar houten slippers om het kokendhete asfalt te kunnen trotseren. In de rioolgangetjes tussen de huizen zoeken kinderen naar slakken en kikkers in de hoop toch nog een beetje vlees binnen te krijgen. Want aan alleen een bakje rijst en wat cassavebrood hebben zelfs de kleintjes niet genoeg. Zelf kan Liesbeth zich van het kampleven nog maar weinig herinneren. ‘Ik was te jong om het allemaal te kunnen bevatten,’ vertelt Liesbeth. ‘De mensen die toen een jaar of tien waren, kunnen zich nog van alles voor de geest halen, maar ik was echt nog te klein. Zo weet ik bijvoorbeeld dat couturier Edgar Vos wél tiener was toen hij in een kamp zat. Door alles wat hij had meegemaakt, lukte het hem zelfs decennia later nauwelijks om een hap Indisch eten door de keel te krijgen. Ik mag dan ook blij zijn dat ik niet gek ben geworden.’

Troostmeisje

Het verblijf in Kareës leidt bij de moeder van Liesbeth wél tot krankzinnigheid. Voor haar is het kampleven een mentale wond die alsmaar groter wordt. ‘Ze is gemarteld,’ weet Liesbeth. ‘En misbruikt. Omdat zij zo bloedmooi was, is zij een van die vele troostmeisjes geweest. Je hoort wel eens dat oorlogsslachtoffers tijdens hun slaap alles opnieuw beleven. Ze

worden achtervolgd door nachtmerries. Ik denk dat dit ook bij mijn moeder het geval was.'

Dat laatste wordt bevestigd door Betty Pauw. Na de Japanse capitulatie in augustus 1945 gaat zij als verpleegster aan de slag in Magelang, een stad op Midden-Java. Ze is dan net zeventien en eigenlijk nog veel te jong om daar te werken. Maar er is een nijpend tekort aan personeel. Daar ziet zij Corry Driessen terug, in het kamertje naast dat van haar eigen moeder. 'Ik denk dat er veertig patiënten lagen die allemaal een geestelijke klap hadden van de oorlog,' schrijft zij. 'Door verdriet of vitaminegebrek. Je moeder zag er daar nog goed uit, maar was apathisch (wat veel voorkwam). Ze sprak niet. Ik heb haar vaak geprobeerd aan het praten te krijgen door naar Elly te vragen. Ze keek me soms aan, maar meer door me heen of langs me heen. Het was maar een korte periode dat ik daar werkte, want we werden daar regelmatig beschoten door de extremisten (Indonesiërs) en moesten halsoverkop op transport.'

Op 15 augustus 1945 vertrekken de Japanners uit Nederlands-Indië. En hoewel de ene oorlog gestreden is, vangt de andere aan. Zo wordt er gevochten over wie nu werkelijk de baas is van 's werelds grootste eilandstaat: Soekarno en zijn miljoenenaanhang of toch de Nederlanders?

Vlucht naar Ceylon

Eind 1945 worden Corry en Elly op transport naar Ceylon gezet. In het huidige Sri Lanka ontmoeten zij ene mevrouw Foudraine. Aan Kees Goeree, de bariton van het Elfde regiment, laat zij niet veel later weten dat zij samen met Corry in het kamp is geweest. Het is een bericht dat ook Geb bereikt. Als Geb van het goede nieuws op de hoogte is gebracht, begeeft hij zich als de wiedeweerga naar de haven van Balikpapan. Op nieuwjaarsdag schrijft hij mevrouw Foudraine een euforische brief. Kort erna stapt hij op de boot. Op weg naar hernieuwd geluk.

Balikpapan, 1 januari 1946

Geachte Mevrouw Foudraine,

Hoera, hoera! O, ik wou dat U mij horen kon! Ik ken U heelemaal niet, maar U moet een schat van een vrouw zijn en U moet maar niet in mijn handen komen, want dan neem ik dat lieve hoofd van U tussen die handen en zoen 't overal waar 't mogelijk is. Wat hebt U me gelukkig gemaakt! Misschien vindt U 't gek, dat ik zoo uitvaar, maar

't is voor mij zoo'n gebeurtenis geweest om na 4 jaren 'tuchthuisstraf' zonder enig familiecontact weer eens een echte lieve brief te ontvangen dat ik werkelijk niet weet, hoe U mijn vreugde te doen blijken. U, die zelf nog zoo in de 'rotzooi' (excuus voor dat nare woord, maar 't is zoo waar) zit, moet mijn vrouw toch vrij goed gekend hebben, want Uw beschrijving getuigt van fijne menspsychologie. Een en ander heeft tot gevolg gehad, (ik was de wanhoop nabij) dat ik onmiddellijk met Uw brief naar de overste Drost, de commandant hier ter stede, ben gegaan en met zijn goedkeuring is een request opgesteld gericht aan het Hoofd van Rapwi, via het Hoofd v/h z. o. c. om verlof naar Colombo. Ik hoop dat men dat verzoek nu maar goedkeurt, dan ben ik zoo bij mijn zoo geliefde vrouw, om onder de geleden ellende een duidelijke streep te zetten. [...] Ik hoop in de gelegenheid te zijn U te zijner tijd nog eens te ontmoeten en verblijf, U een heel gelukkig 1946 toewensend met vele hartelijke en dankbare groeten,
de gelukkige echtgenoot,
G. Driessen

In de tussentijd richt Corry zich in een aantal briefjes tot Geb. Zij heeft nog geen idee dat hij het Indische vasteland achter zich heeft gelaten en onderweg is naar Ceylon. Het zijn wanhoopskreten in de vorm van kattebelletjes. Corry wil praten. Het liefst meteen. Over de gebeurtenissen in het kamp. Om zo af te kunnen rekenen met al die vreselijke gedachten.

10 januari 1946

Lieve Geb,

Dit is de eerste keer na de oorlog dat ik je schrijf. Ik dorst het niet. Nooit meer kan ik goed maken, wat ik kapot heb gemaakt. Er is zooveel gebeurd. Niets dan vreselijke ellende staat ons te wachten en dat alleen omdat ik kort na de oorlog erg in de war ben geweest. Probeer direct hierheen te komen. Het is toch wel te laat, maar dan kunnen we het bepraten. We hadden de hemel op aarde kunnen hebben. Nu wordt het voor Elly en mij de hel. Jij bent nog jong Geb en het vreeselijke wat ik je aangedaan heb 't zal je gek maken, maar ik hoop dat voor jou nog eens een gelukkige tijd aanbreekt. Ik heb deze ellende niet gewild, maar het was gebeurd voordat ik het wist. Ik kan niets ongedaan meer

maken. Geb nogmaals, ik heb met jou de hemel gehad. Heel de oorlog heb ik dag in dag uit naar onze hereeniging verlangd. Met Elly sprak ik over Pappie. Nu durf ik de naam Pappie niet meer te noemen zoo schaam ik mij. De toekomst van ons kind is ook kapot en alles door mijn schuld. En toch heb ik dat niet gewild. O Geb, als ik het goed kon maken. Maar het is te laat. Geb kom hierheen, zoo spoedig mogelijk voor je eigen bestwil en voor Elly. Dit is een noodkreet.
Veel liefs van Corry en Elly.

Ondertussen stuurt Geb ook een brief naar zijn schoonmoeder. Door het bombardement op Rotterdam is zij een groot deel van haar bezittingen kwijtgeraakt: zowel haar woning aan de Schiekade als haar chocolaterie op het Hofpleinstation heeft zij in puin moeten achterlaten.

Balikpapan, 11 januari 1946

Lieve Ma,

Uw briefkaart van 29 Augustus is juist gisteren in mijn bezit gekomen en tot mijn grootse blijdschap staat daar heel veel prettig nieuws in. Dit is het eerste nieuws en bericht, dat ik uit Holland verneem. Zelf heb ik vele tientallen brieven in de periode van Augustus tot Januari naar verschillende adressen in Holland geschreven en ook heel wat geld gestoken in telegrammen. Misschien hebt U zoo langzamerhand er al een paar ontvangen. Laat ik U dan nogmaals vertellen wat er met ons in 't kort eigenlijk gebeurd is. 8 Maart 1942 lag ik voor dysenterie in een ziekenhuis te Bandoeng en Corry en de kleine waren twee dagen van tevoren van de onderneming ook naar Bandoeng geëvacueerd. Dien dag is ons huis overvallen door een stelletje dieven en moordenaars, z.g. rampokkers en is 't heele huis leeggehaald. In Februari hebben wij voor 't eerst kennisgemaakt met de Jap op Sumatra. Er zijn echter weinig slachtoffers gevallen en net op tijd hebben we Java nog weten te bereiken. Corry zag ik op Java toen weer elken dag.

In April werd ik achter prikkeldraad gezet en zoo langzamerhand werd het gezinsverband steeds meer verbroken. We mochten elkaar op 't laatst niet eens meer zien. In Augustus werden de krijgsgevangenen overgeplaatst naar Tjimahi, waar we 1 jaar gebleven zijn. Het eenige contact dat ik toen met Corry gehad heb is 4 briefkaarten en een foto van haar. Oom Jan was toen nog vrij en ze had 't toen zoo kwaad niet.

Corry heeft eigenlijk de geheele tijd onder de Jap lichamelijk, behalve een nierbekkenontsteking, het niet zoo slecht gehad. Zij heeft echter in een voortdurende angst en steeds stijgende onzekerheid verkeerd, wat er met mij gebeurd zou zijn. Ik ben n.l. beginnende 1 Augustus, via Batavia-Priok-Singapore naar Japan afgevoerd onder beestachtige vervoersomstandigheden. 5 December stonden we in troepenkleedij te trillen op onze voeten in de barre winterkou van Nagasaki. Vanaf 1 Januari 1944 tot 15 Augustus 1945 ben ik mijnwerker geweest. Over deze erbarmelijke tijd zal ik maar verder zwijgen. Een stalen wil om Corry terug te zien heeft mij het leven doen behouden. Had 't echter nog een paar maanden langer geduurd, dan was ook ik eronderdoor gegaan. 15 Augustus woog ik nog 51 kilo. Toen werden we echter vanuit de lucht van voedsel voorzien en 17 September zeiden we de mijn vaarwel en spoorden naar Nagasaki (volkomen kaal) en stoomden per vliegdekschip naar Okinawa. Vandaar per B24 door de lucht naar Manila, waar we vanaf 1 October tot 8 December vertoefd hebben. Toen per schip naar Balikpapan, waar we nu nog zitten. Hoe en wat of waarnaartoe ik ook maar schreef, van Corry geen levensteeken. Juist was ik van plan op Oudejaarsdag uit wanhoop te deserteeren naar Batavia om haar dan maar zelf te gaan zoeken, toen ik 2 brieven kreeg van dames die Corry in het kamp gekend hadden. Eergisteren kreeg ik ook een brief, de eerste n.l. van Oom Jan. Wat is er nou met Corry gebeurd? Corry heeft tot September 1944 in Bandoeng in een kamp gezeten. Daarna heeft de Jap haar naar Semarang gestuurd, ze is daar ziek geworden (nierbekkenontsteking) en is vervoerd naar Magelang naar een hospitaal. Na een paar maanden weer terug naar Semarang tot 12 December 1945. Wat ze echter de laatste maanden heeft moeten meemaken, is blijkbaar te veel voor haar zenuwen geweest, vooral ook doordat ze niets van mij hoorde en de laatste 2 jaar ook niets meer gehoord had, alleen dan dat er duizenden mannen gesneuveld of liever gezegd 'vermoord' waren, waardoor ze mij eigenlijk ook al opgegeven moet hebben. Ze was in een toestand van ellende en melancholie, waar de dames in haar omgeving haar niet meer konden uithalen. Oom Jan schrijft dat ze lijdt aan waanideeën; ze kent mensen waar ze mee samengewoond heeft niet meer terug, de arme ziel. Nu bestaat er een order, dat niemand Indië mag verlaten, maar toch heb ik wel goede hoop, dat ik vandaag of morgen wel weg kom naar Colombo in dit

bijzondere geval. Hemel en aarde heb ik moeten bewegen om dit gedaan te krijgen en het zal lukken ook. [...] Nou, en als ik dan in Colombo zit, dan kom ik waarschijnlijk wel door naar Holland. Het zou anders best leuk zijn jullie weer eens te zien. Zijn jullie allemaal erg veranderd? Ik geloof dat ik zelf wat dikker ben geworden en natuurlijk nog kaler. Van Elly en Corry weet ik nog niet hoe ze er uit zien. Maar Elly moet volgens een dame uit Batavia wel een leuke ondeugende meid zijn. [...] Lieve mensen, veel hartelijke groeten voor jullie allen en voor Ma in 't bijzonder een dikke pakkerd van Geb.

En opnieuw is er een briefje van Corry. Zij laat weten dat haar wanhoop steeds maar groeit.

18 januari 1946

Lieve Geb,

Hoor maar steeds niets van je. Ben wanhopig. Kan ik naar je toekomen? Moet je zoo noodig spreken. Voel me zoo ellendig en weet niet meer wat ik doen moet. Schrijf toch eens gauw. Elly speelt nu weer vroolijk buiten. Maar veel eten doet zij nog niet. Het geeft bij iedere maaltijd tranen. Geb schrijf je gauw? Veel liefs van je Corry en Elly.

Nog geen zes dagen later schrijft Geb dat hij in Singapore zit. Het kost hem de grootst mogelijke moeite om vanuit daar verder te reizen. Nog meer moeite kost het hem om zich het gezicht van Corry voor de geest te halen. En dat terwijl zij de enige is die hem al die tijd op de been heeft gehouden. Voor Geb bestaat er daarom slechts één doel en dat is naar Colombo – de hoofdstad van Sri Lanka – gaan. ‘Maar niemand hoeft je om hulp te vragen om daar te komen,’ laat een gedesillusioneerde Geb weten. ‘Iedereen wil je vasthouden of op een lijst voor evacuatie plaatsen waardoor je onderop die lijst komt en dus nooit evacueert of men stuurt je eenvoudig terug de rimboe in om stilletjes wel door een of andere kogel of mes niemand verder tot last te zijn. Het zijn wel akelige dingen die ik schrijf of liever schrijven moet, maar ze zijn zoo en ik hoop straks andere taal te kunnen schrijven vanuit Colombo.’

Vanaf Singapore vliegt Geb naar Penang, een tropisch schiereiland ten noordwesten van Maleisië. Van daaruit gaat hij in één ruk door naar Sri Lanka. Op 19 januari 1946 laat hij vanuit een legerkantine weten dat

hij veilig is aangekomen en dat hij aan de vooravond van een ontmoeting met Corry staat. Ze moet ergens in de buurt zijn, hooguit tachtig mijl van hem vandaan. Als hij om 12 uur 15 de brief op de post doet, beseft hij pas voor het eerst wat voor een mooie, ongehavende stad Colombo eigenlijk is. Hoewel hij nog steeds zenuwen voelt, keert de rust enigszins terug. Hij schiet wat foto's, die jammer genoeg allemaal mislukken.

Woensdag 23 januari 1946 schrijft Geb dat de hereniging heeft plaatsgevonden en dat Corry tegenover hem ligt. 'Elly heb ik gevraagd wat rustig te zijn want ze praat bijna den geheelen dag en stelt je zoou een vraag. Zoals ik jullie de laatste keer al verteld heb, was de spanning groot over de vraag: hoe zou ik Corry aantreffen? In Colombo heb ik jullie brief als de hazewind gepost en ik hoop dat je die inmiddels ontvangen zult hebben. Daarna op de trein gestapt naar Kandy waar ik 's avonds 8 uur aankwam. Daar hoorde ik dat het kamp nog een zeventien kilometer verderop lag. Maar een Engelsman was zoo vriendelijk om het kamp op te bellen voor een auto. Hij zag mij blijkbaar voor een Dutch Officer aan. In het kamp aangekomen, had ik al gauw uitgevist waar Corry ergens thuis hoorde en voor iemand eigenlijk goed wist wat die rare snoeshaan eigenlijk kwam doen, stond ik al bij Corry's bed. 'Pappie,' zei Corry en 'Pappie?' vroeg Elly. Zijn jullie wel eens zondagmorgen bij iemand op bezoek geweest die zich verslapen had en toen met zijn figuur geen raad wist. Zo was 't met ons beiden gesteld. Woorden zijn er toen niet gewisseld. Samen zijn we toen een straatje om gaan maken en toen is veel aan 't licht gekomen. Veel van de ellende die ze heeft moeten dragen, heeft ze niet meer kunnen dragen en daar zijn vele onaangename gevolgen uit voortgekomen. Misschien dat ze jullie te zijner tijd dat zelf eens kan vertellen.'

De volgende dag krijgt Geb te horen dat hij helemaal niet naar het kamp had mogen komen. Maar hij weet de Engelsen ervan te overtuigen dat hij nog langer moet blijven. Medische noodzaak. 'Toch ziet ze er behalve wat pips vrij goed uit,' schrijft Geb, 'en Ellytje is en wordt een aardig meiske, geloof ik. Als vader is daar echter moeilijk zo een oordeel over te vellen.' Geb spreekt zijn hoop uit snel van het eiland af te komen. 'Ja, ik zal alles doen om te trachten naar jullie toe te komen en met ons drieën, die rust te komen genieten die we zozeer behoeven.'

Maar het noodlot slaat keihard toe. In plaats van een strakblauwe he-

mel krijgt Geb een aardedonker wolkendek. De oorlog drukt zó zwaar op Corry dat zij geen andere mogelijkheid ziet dan het leven te verruilen voor de dood. Op 31 januari 1946 neemt zij honderd malariapillen in waartegen haar lichaam niet bestand is. Nog geen vier uur later beschrijft Geb in warrig handschrift hoe hij haar aantrof. Zijn hart schreeuwt, zijn gedachten duizelen.

31 januari 1946

Lieverds,

Corry is dood. Ik heb Corry vermoord, geloof ik. In een vlaag van jaloezie of krankzinnigheid heeft ze de hand aan zichzelf geslagen. Nooit zal ze 't kunnen navertellen waarom ze deze krankzinnigheid bedreven heeft. Ik weet niet wat ik meer doen moet. Alleen weet ik dat ik, of liever wij, een kind hebben om voor te zorgen. 'Jij komt overal terecht in de wereld, ik ben een verschoppeling, een uitgestorvene, een hoer,' beweerde de schat een paar dagen geleden. 'Voor mij zou je je moeten schamen.' Dit was het complex dat ze had terwijl er niets gebeurd was. Alles bleek de laatste dagen zoo mooi, ze werd vrolijk, praatte meer met de mensen. Was weer smoorverliefd, of nee, dat is ze nooit geweest, maar hield toch weer zoals vroeger van me. Ik wist nog niet echt hoe gelukkig ik eigenlijk alweer was. Alles was goed. Ik vertrouwde haar en zij mij volkomen en toen ze gisteravond plotseling van tafel wegliep met Elly, dacht ik eerst dat ze naar de wc ging, maar daar ze niet terugkwam, ben ik haar achternagegaan en vond haar op bed liggend, voorwendende dat ze moe was. Haar pols en hoofd voelden mij echter te klam aan zodat ik direct een dokter ben gaan halen. Deze dacht aan malaria en heeft haar toen een malaria-injectie gegeven, tevens een soort van kinine-injectie. Toen wat gebrakt. Ze werd echter kouder en kouder. Intussen kwam er nog een dokter. Even daarna een beroerte en afgelopen was het. Ik weet zelf niet hoe het mogelijk is binnen vier uur na 't gebeuren dat op papier te zetten. Maar ik mag jullie niet langer in onwetendheid laten. 't Verschrikkelijke is dat ze 't zoo geraffineerd op touw heeft gezet. Ze heeft namelijk voor het eten een geheel flesje Atabrine uit de kast gehaald (middel tegen malaria, bevattende 100 tabletten) en geheel ingenomen en toen het flesje met vitamine, tabletten en watten weer gevuld. Vandaar dat haar braaksel geel zag. Nou, en daarbovenop nog een malaria-injectie. Elly praat heel

de dag honderduit over Mammie die in 't ziekenhuis ligt en gauw weer terugkomt.

Ik ben kapot, Geb.

‘Mijn theorie is dat zij net zolang geslagen is – en God mag weten wat nog meer – totdat het laatste beetje leven uit haar verdwenen was,’ vat Liesbeth de zelfmoord van haar moeder samen. ‘Nog even hield ze vol omdat zij per se wilde dat ik in goede handen terecht zou komen. Ze wachtte met doodgaan tot mijn vader er was. Toen mijn vader haar vond, kon zij rusten en heeft ze niet lang erna zelfmoord gepleegd. Iedere moeder houdt van haar kind. Moet je nagaan hoe ver heen ze was. Wat er allemaal gebeurd moet zijn in die kampen. Godzijdank was ik zo klein dat ik het niet bewust heb meegemaakt. Soms hoor ik van oorlogsslachtoffers dat zij nog steeds nachtmerries hebben. In je hoofd blijft de oorlog altijd voortbestaan.’

Sommigen zien zelfmoord als iets egoïstisch. ‘Dat zal mij een worst wezen,’ reageert Liesbeth fel. ‘Niemand maakt uit vreugde een einde aan zijn of haar leven. Niemand weet wat er in die koppen speelt, wat voor een gruwelen ze hebben moeten doorstaan. Het heeft mij dan ook niet veel tijd gekost om mijn moeder te vergeven. Zij heeft gekozen wat goed voor haar was. Als je leest wat er gebeurd is in die kampen, dan snap ik het wel. Zij wilde die ellende niet meer.’

De periode die volgt, is er voor Geb Driessen een vol vraagtekens. Niet alleen wordt hij geconfronteerd met de dood van Corry, ook zijn bloed-eigen vader overlijdt. Door alle gebeurtenissen spookt er één vraag steeds nadrukkelijker door het hoofd van Geb: wat moet ik nu met m'n leven? Op 19 februari schotelt hij zijn familie twee scenario's voor. Dit doet hij per brief. ‘Voor jullie doorreizen en een geestelijke rust tegemoet gaan of terug naar Indië om aan de zo nodige wederopbouw van dat land mede te werken en dus om in toekomst te verzekeren.’ Over de kleine Elly schrijft hij enkel woorden van liefde. ‘Graag had ik de zorg voor Elly in jullie handen willen stellen. Maar aan de andere kant kan ik haar niet kwijt.’

Ook laat Geb weten dat hij een aantal dagen voor het overlijden van Corry nog wat foto's van moeder en dochter heeft gemaakt. Hij belooft de afdrukken zo spoedig mogelijk naar Nederland te sturen. ‘Ik hoop echter dat 't jullie niet te veel verdriet zal doen, al die rotzooi van mij er

nog eens bij te moeten dragen. Wees er echter van overtuigd dat ik 't zal dragen, met opgeheven kop, omdat ik haar zo lief heb gehad.' Op 24 maart laat Geb vanuit Kandy weten dat er onlangs nog achthonderd mensen op het stoomschip *Nieuw Amsterdam* zijn gestapt om de overtocht naar Rotterdam te maken. Over zijn eigen vertrek is nog maar weinig bekend. 'In ieder geval zal ik alles in 't werk stellen naar jullie toe te komen om Elly af te leveren. Ik kan toch moeilijk met Elly op m'n arm terug naar Java of ergens anders in Indië?'

De zorg voor Elly draagt Geb overigens niet alleen. Dat blijkt als hij de viering van zijn verjaardag beschrijft. 'Elly kwam 's morgens naar me toe en zei met haar armpjes in de hoogte: "Zoentje geven" en kwam toen met een pakje aandraven waarin een flesje haarcrème zat. Ik denk dat haar pseudomammy daarvoor gezorgd heeft. Maar 't was lief, 't was heerlijk.' Enkele zinnen later vraagt Geb of er in Hilversum toevallig plek is voor een evacu  met drie kinderen. 'Ik heb geen idee hoe groot of klein jullie huis is. Je moet er wel rekening mee houden dat wij, die uit Indi  komen, wat behuizing betreft niet veel gewend zijn.'

Familie-uitbreiding

In een brief die hij schrijft op eerste paasdag doet Geb een onthulling. 'Zeg, nu moeten mij een paar dingen van het hart. Jullie, en niemand anders dan jullie begrijpen dat voor mij 't leven ook na wat er met Corry gebeurd is niet stilgestaan heeft. Ik heb jullie al verteld dat er iemand is, die zich ons lot, dat van Elly en mij, aangetrokken heeft. Dat heeft zich in de loop van deze tijd verder ontwikkeld. We hebben gepraat en elkaars moeilijkheden trachten in te leven. Er ontspon zich een genegenheid. Echter, zij was getrouwd en haar man was achtergebleven in Semarang. Het feit was echter niet uit te wissen dat zich hieruit in de loop van deze maanden een liefde ontspon die bestand bleek tegen mijn verdriet om Corry en de dreigbrieven van haar echtgenoot. Want direct, toen wij ons van onze band bewust werden, hebben wij dat haar wettige echtgenoot geschreven. Ik ben vies van bedrog, dat weten jullie wel. Ik sta anders wel versted, zowel van haar moed als de mijne om dit aan te durven. Maar we hebben A gezegd en zullen ook B zeggen. Dit heeft zo moeten zijn en is ook goed, daar ben ik van overtuigd.'

Als Geb weer met beide benen op Hollandse bodem staat, trekt hij een tijdje in bij zijn moeder in Hilversum. Dat doet hij samen met Elly, evacu 

Rietje en haar drie kinderen. ‘Mijn biologische grootmoeder woonde in een villa in Hilversum,’ weet Liesbeth zich te herinneren. ‘Toen wij uit Indië terugkwamen, konden wij bij haar terecht. Zij zat altijd beneden in een grote suite. Als de rest van de familie op pad was, schoof ik de schuifdeuren opzij en kroop ik bij grootmoeder op schoot. Dat voelde warm en vertrouwd. Maar in de loop van de tijd merkte ik dat er iets veranderde: grootmoeder zat steeds vaker boven terwijl de rest van de familie beneden was. Pas vele jaren later besepte ik wat er gebeurd was. Ze was naar boven verbannen, door haar eigen zoon en zijn nieuwe vrouw. En bedankt voor de gastvrijheid!’

Hoewel Hilversum veilig is, ervaart de familie de nasleep van de oorlog nog iedere dag. Zo lukt het de kleine Elly bijvoorbeeld niet om te eten. ‘Als er een boterham met kaas voor mijn neus stond, wist ik niet wat ik er mee moest,’ vertelt Liesbeth. ‘Ik probeerde het wel, maar kreeg dat droge brood nauwelijks door mijn keel. Ik was gewend om rijst te eten. Soms sloop ik met m’n bord naar beneden en nam ik plaats naast grootmoeder. Zij hielp mij dan. Zij zorgde ervoor dat het brood in kleine stukjes werd gesneden. “Eet maar,” spoorde ze me dan zachtjes aan. “Daar word je groot en flink van.” Haar manier was de allerfijnste. Zij begon niet te schreeuwen of om zich heen te slaan. Maar goed, oma had het kamp niet meegemaakt.’

Wie er wel begint te schreeuwen, is stiefmoeder Rietje. Zij weet zich totaal geen raad met de slechte eetgewoonten van Elly. ‘Zij bleef net zo lang naast mij zitten tot mijn bord leeg was. Al duurde het twee uur, het maakte haar geen donder uit. Als ik in snikken uitbarstte, werd ik in een kuip met koud water gezet. Ik moest dan met een harde borstel over mijn huid heen wrijven. Aan het voeteneind van de badkuip keek zij dan toe hoe ik mijzelf pijnigde. Eén keer heb ik zelfs een likje van mijn eigen poep moeten nemen. Ik hing toen met mijn hoofd boven de wc-pot. Of ze pakte de mattenklopper die in de gang stond. Daarmee maaide zij in het rond of sloeg ze op m’n blote bips. Huilen wilde ik niet, maar soms kon ik niet anders.’

Aan het einde van de jaren veertig laat Geb weten dat hij Hilversum maar al te graag verruilt voor Zuid-Afrika: een prachtig land met ondoorgrondelijke regenwouden, wilde dieren en paradijselijke stranden. Maar volgens Liesbeth is de echte reden voor het vertrek een andere. ‘Mijn stiefmoeder was bang,’ vertelt ze. ‘Bang voor het moment dat de

Russen zouden komen. Voor mij was angst juist reden om in Nederland te blijven. “Ze hebben daar apen, leeuwen, slangen!” gaf ik als tegenargument. “En die vreten mij ongetwijfeld nog eens op.” Ik was nog veel te jong om zo’n groot besluit te nemen. Maar ergens vreesde ik dat Zuid-Afrika net als Indië zou worden. Een land vol wilde beesten en giftige slangen...’

Op een gure novemberdag in 1951 wordt de beslissing definitief. Geb vertrekt met z’n nieuwe familie naar Zuid-Afrika. Zónder Elly. Zij zit op dat moment zo’n honderdvijftig kilometer verderop. Sinds de zomer van 1949 heet zij namelijk Liesbeth List en woont zij op Vlieland.